

Genişletilmiş Özet

Madde Kullanan Ergenlerde Suç İşleme Davranışı ile İlişkili Faktörlerin İncelenmesi

Giriş

Ergenlerdeki madde kullanım bozukluğu (MKB) bir halk sağlığı sorunudur. MKB tedavi edilmediğinde önemli olumsuz durumlar ile sonuçlanır. Düşük akademik başarı, komorbid ruhsal bozukluklar, kazalar, HIV/AIDS gibi enfeksiyonlar, aile hayatının olumsuz etkilenmesi, ekonomik kayıplar, şiddet, suç işleme gibi sosyal durumlar ergenlerdeki MKB'nun olumsuz sonuçlarından bazılarıdır.

Madde kullanımı ile suç işleme davranışı arasında güçlü bir ilişki vardır. Etiyolojik olarak bu iki davranışın ortak sosyolojik, çevresel ve psikolojik faktörleri paylaştıkları düşünölmektedir. Tutuklanma, göz altına alınma veya farklı şekilde adli sistem ile karşılaşma madde kullanımı olan ergenlerin karşılaşacağı nihai sonuçlardandır. Madde kullanımı genellikle okul ve aile ilişkilerinde problemlere yol açar. Bu durum olumsuz akran gruplarına dahil olma, sosyal destek sistemlerinden uzaklaşma ve istismara maruz kalma ile sonuçlanır. Madde kullanımı ile suç işleme davranışı arasında çift yönlü bir ilişkiden söz edilmektedir. Madde kullanımı kişiye suç işlemeye yatkın hale getirirken, kişi madde temin etmek için suç işleyebilmektedir. Ancak hangi problemin daha önce başladığı bilinmemektedir.

Madde kullanıma eşlik eden suç işleme, damgalamayı artırır ve sosyal dışlanma ile sonuçlanır. Suç işleme davranışı bulunan ergenlerin madde kullanımı ve sosyodemografik özellikleri açısından olmayan gruptan farklılaştığı düşünölmektedir. MKB olan ergenlerde suç işleme davranışı ile ilgili faktörlerin belirlenmesi, bu konuda yapılacak önleme, tedavi ve rehabilitasyon çalışmaları için yol gösterici olabilir. Bu nedenle bu çalışmada MKB tanısı olan ergenlerde suç işleme davranışının araştırılması ve bu davranış ile ilişkili faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Örnekleme

Bu çalışma retrospektif kesitsel bir çalışmadır. Çalışmanın örneklemini Diyarbakır Selahattin Eyyubi Devlet Hastanesi bünyesinde bulunan Çocuk ve Ergen Arındırma Merkezine 2018 – 2019 yılları arasında başvuran 197 ergenden oluşmaktadır.

İşlem

Bu araştırma için Diyarbakır Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne bağlı Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. 28.06.2019 tarih, 310 sayılı numaralı etik kurul başvurusunda alt çalışma olarak belirtilmiştir. Olguların "suç işleme davranışı" değerlendirme dosyasında "adli öykü bulunma" durumu şeklinde sorgulanmıştır. Olgular "suç işleme davranışı bulunan" ve "suç işleme davranışı bulunmayan" şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Suç işleme davranışları; hırsızlık, yaralama ve madde ile ilişkili olarak üç gruba ayrılmıştır. Denetimli serbestliğe sadece madde ile ilişkili suçlar dahil edilmiştir. Sosyoekonomik düzeyi belirlemek için ilgili tarihteki asgari ücret temel alındı. Olguların madde kullanımı ile ilişkili tanıları ile dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanısı DSM-5'e göre değerlendirildi. Tanısal düzeyde kullanım dışında tüm maddelerin geçmişte veya devam eden kullanım deneyimleri kaydedildi. Olguların ailenin denetimi olmadan ev dışında geçirdikleri gün sayısı ile ilgili bilgi aile ve ergenin kendisinden alınmış, sayısal bir değer olarak kaydedilmiş ve "30 günden az" ve "30 günden çok" olarak iki kategoriye ayrılmıştır.

İstatistiksel Analiz

Olguların suç işleme davranışına etki eden faktörlerin belirlenmesi amacıyla ilgili literatür de göz önüne alınarak bir model oluşturuldu. Oluşturulan modele; yaş, cinsiyet, suikid girişimi, kendine zarar verme davranışı, sosyoekonomik düzey, ailede suç öyküsü bulunması, çalışma öyküsü, kategorik olarak ailenin denetimi dışında ev dışı geçen gün sayısı, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanısı, okula devam durumu, okulda disiplin öyküsü, alkol, ecstasy, metamfetamin, opiyat kullanımı, sigara ve esrara başlama yaşi gibi değişkenler dahil edildi. Oluşturulan modele lojistik regresyon analizi uygulandı.

Bulgular

Gruplar karşılaştırıldığında suç işleme davranışını; erkek cinsiyetin 29,2 kat (OR = 29,249; %95 Güven Aralığı = GA 3,054 – 280,163), kendine zarar verme davranışının 3,2 kat (OR = 3,291; GA 1,081 – 10,022), ailede suç öyküsünün 3,1 kat (OR = 3,137; GA 1,035 – 9,509), bir aydan daha uzun günü ailenin denetimi olmadan ev dışında geçirmenin 6,5 kat (OR = 6,549; GA 1,821 – 23,549), okula devam etmemenin 20 kat (OR = 0,054; GA 0,004 – 0,677), ekstazi kullanımının 8,2 kat (OR = 8,273; GA 2,181 – 31,383) arttırdığı gösterilmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada, MKB olan ergenlerde suç işleme davranışı ile ilişkili faktörlerin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda; erkek cinsiyetin, kendine zarar verme davranışının, okula devam etmemenin, ailede suç öyküsünün, bir aydan daha fazla günü ailenin denetimi olmadan ev dışında geçirmenin ve ekstazi kullanımının suç işleme davranışı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Ergenlerdeki suç işleme davranışı ve adalet sisteminin değerlendirildiği Edinburg Gençlik Çalışması'nda; ergen ya da genç erişkin erkek olmanın suç işleme davranışı için risk faktörü olduğu bildirilmiştir. Cinsiyetin ergenlerdeki madde kullanma davranışına etkisinin araştırıldığı bir izlem çalışmasında; erkeklerin kızlara göre daha fazla yasal sorun yaşadıkları bildirilmiştir. Bu çalışmada ayrıca kızlarda yasal sorun bulunmasının, izlemde yoksunluk için öngörücü olduğu gösterilmiştir.

123 çalışmanın dahil edildiği bir sistematik gözden geçirmede; agresyon ile kendine zarar verme davranışı arasında pozitif yönde ilişki gösterilmiştir. KZVD ile hem kendine hem de çevreye zarar verme davranışı (dual harm) arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir çalışmada; self harm ile dual harm arasında anlamlı bir ilişki tespit edildi. Düşük IQ ve özdenetim, madde bağımlılığı ve psikotik semptomların dual harm riskini artırdığı gösterildi. Riskli davranışlar ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi değerlendiren geniş örneklemlerli bir çalışmada; bu ilişki gösterilmiş ve bir riskli davranışın başka bir riskli davranış için öncül olduğu sonucuna varılmıştır.

Okul gençlerin akademik ve sosyal hayatının ana mekanını oluşturur. Okula devam etmeyen ergenin akademik gelişimi sekteye uğrar ve zamanla sosyal ilişkileri azalır. İsveç'te yapılan bir yıllık izlem çalışmasına göre; madde kullanan ergenlerde okulla ilişkili problemlerin bulunmasının suç işlemeyi yaklaşık 2 kat artırdığı gösterilmiştir. Çalışmamız bu açıdan literatür bilgisini desteklemektedir.

Ergenlik dönemi dürtüselliğin etkisinde, özerklik arayışının olduğu, riskli davranışların görülebildiği, ebeveyn denetiminin reddedildiği bir süreçtir. Ancak bu süreçte ebeveyn denetimine ihtiyaç çoktur. Madde kullanımı ile ilişkili ailesel risk faktörleri incelendiğinde; ihmalkar, aşırı izin verici ve otoriter ebeveyn tutumları, zayıf aile içi bağlar, çatışma çözme ve sorumluluk verme becerilerinde düşüklük karşımıza çıkmaktadır. Bizim çalışmamızda yetersiz ebeveyn denetiminin bir sonucu olarak ergenin uzun süre ev dışında kalması suç işleme ile ilişkili bulunmuştur. Ergenlerdeki madde kullanımı ve suç ilişkisinin incelendiği bir derlemede; suç ile ilgili psikososyal risk faktörleri benzer biçimde tanımlanmıştır.

Ecstasynin bu etkilerinden yola çıkarak yapılan, ergenlerde madde kullanımının heyecan arama davranışı ile ilişkisinin değerlendirildiği bir çalışmada; ecstasy heyecan arama ile en sık ilişkilendirilen madde olmuştur. Önceki çalışmalar da heyecan arama davranışı ile suç işleme davranışını ilişkilendirmektedir. Literatürde ergen suçlular arasında yapılan ve ecstasy kullanımına gelişimsel perspektiften bakan bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada; ergen suçlularda ecstasy kullanımının diğer gruplardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır.

Sonuç ve Kısıtlılıklar

Madde kullanımına ek suç işleme davranışı olan ergenler tek başına madde kullanımı olan ergenlerden ayrılmaktadır. Belirlenen risk faktörlerinin önleme ve rehabilitasyon programlarında dikkate alınması önerilmektedir. Tüm bunların yanında çalışmanın bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Çalışmaya psikopatolojiler dahil edilmemiştir, çalışma retrospektif olarak planlanmıştır, suç işleme davranışları detaylı incelenmemiştir, suç türü ile madde türü arasındaki ilişkiye bakılmamıştır, çalışma verileri özbidirimlere dayanmaktadır.